

Hamar kommune

Fravær i barnehage og skole

Retningslinjer,
forebygging og håndtering

Foto: Håkon Mosvold Larsen / NTB scanpix

Innhold

1. Innledning.....	2
2. Definisjon av skolefravær	3
3. Tverrfaglige møter	4
4. Barnehagen.....	4
5. Forebygging av skolefravær:	5
5.1. Tiltakssirkelen.....	5
6. Tiltak og rollefordeling ved fraværsoppfølging.....	7
7. Fase 1 – Forebygging av fravær	8
8. Fase 2 – Identifisering og kontakt.....	9
9. Fase 3 – Kartlegging, tiltak og evaluering.....	9
10. Fase 4 – Behov for ytterligere tiltak	10
11. Henvisning til HIPPT.....	11
12. Opplæring i hjemmet og fritak fra opplæringsplikten	11
13. Når skal bekymringsmelding sendes til barneverntjenesten?.....	12
14. Referanser:.....	12

1. Innledning

Skoler og PPT i Norge rapporterer om økt skolefravær. I tillegg er frafallsraten i videregående skole stabilt høy. Forskning viser at frafall i videregående skole kan blant annet knyttes til fravær i grunnskolen. Det kan være ulike grunner til fravær. Når problemer varer over tid, øker kompleksiteten. Forskning understreker at det derfor er viktig å iverksette tiltak for fravær tidligst mulig.

Elever som er borte fra skolen, eller som faller ut av skolen, er en heterogen gruppe. Skolen må derfor i samarbeid med foreldre, eleven selv og støtteapparatet jobbe med å få innsikt i årsakene til den enkeltes fravær, slik at man setter inn de riktige tiltakene tidligst mulig. Dette innebærer en grundig analyse av risiko- og beskyttelsesfaktorer for fravær og for faktorer som opprettholder fraværet.

På bakgrunn av dette har Hamar kommune ved avd opplæring oppvekst utarbeidet felles retningslinjer for å forebygge og sikre oppfølging av fravær i barnehage og skole.

2. Definisjon av skolefravær

Med bakgrunn i elevens plikt til å delta i opplæringen (Opplæringsloven § 2-1), defineres (Udir, 2016) skolefravær slik: «Fravær i grunnskolen kan deles i dokumentert og udokumentert fravær. I grunnskolen er det to typer dokumentert fravær. Det er dokumentert fravær av helsemessige grunner og permisjon innvilget av skolen».

Når eleven er borte av helsemessige årsaker, er melding fra foreldrene gyldig dokumentasjon. Dersom eleven skal være borte fra skolen av andre årsaker, skal foreldrene ha søkt om permisjon.

Gyldig og ugyldig fravær

GYLDIG FRAVÆR: Sykdom, innvilget permisjon eller fravær grunnet forhold eleven og foreldrene ikke rår over.

UGYLDIG FRAVÆR: Dersom eleven har fravær uten foreldrenes viten og samtykke, vil det regnes som «ugyldig fravær». I tillegg regnes et hvert fravær som ugyldig inntil skolen har fått beskjed av foreldre om årsaken til fraværet og skolen har definert årsaken til fraværet som gyldig

Ved lengre varende sykdom, kan det ikke automatisk betegnes som gyldig selv om fraværet er meldt av elevens foreldre. Skolen må undersøke årsaken til fraværet for å avdekke hvorvidt årsakene til fraværet er rimelige (f.eks. ved å undersøke om det foreligger legeattest).

Et høyt fravær, uansett årsak, krever oppfølging fra skolen. Selv om årsaken er klart definert, vil mange elever trenge hjelp både faglig og sosialt. Barns helse henger nært sammen med deres psykososiale miljø, både på skolen, i familien og på fritiden.

Bekymringsfullt fravær:

Det finnes ulike betegnelser for bekymringsfullt skolefravær, for eksempel skulk, skolenekting, skolefobi og skolevegring. Den viktigste forskjellen er de som skulker skolen fordi de ikke har lyst til å gå og de som ikke klarer å gå på skolen på grunn av vegring og angst.

Vanlige betegnelser på skolefravær har til felles at ansvaret for fraværet ofte plasseres hos eleven selv. Årsakene til et lengre skolefravær er som regel sammensatte, og ligger også utenfor eleven. Eleven **skal ikke, og kan ikke**, ha eneansvaret for at situasjonen endrer seg.

Med bakgrunn i dette har Hamarskolen valgt å bruke begrepet **bekymringsfullt skolefravær** om skolefravær som krever tiltak.

BEKYMNINGSFULT FRAVÆR:

- En enkelttime eller mer ugyldig fravær.
- Høyt gyldig fravær som fem dager eller mer på tre måneder.
- Kommet for sent tre ganger på én måned
- Oppmøte på skolen, men forlater skolen i løpet av dagen.

Alvorlig skolefravær kan utvikle seg gradvis eller oppstå plutselig. Langvarig alvorlig skolefravær kan oppstå i hele skoleforløpet, men har økt risiko ved skolestart, i overgangen til ungdomsskolen, ved skolebytte, eller etter lengre ferier og sykefravær.

3. Tverrfaglige møter

Hamar kommune gjennomfører tverrfaglige møter for alle barnehager og skoler. Foresatte og barnet/ ungdommen møter hjelpeapparatet og får mulighet for drøfting, veiledning samt tidlig og koordinerte hjelpetiltak. Hensikten er å hindre videre skjevutvikling samt få en rask endring av situasjonen. Det er utarbeidet egen metodebok for arbeidet.

Ved bekymring for et barn/ elevs fravær i barnehage eller skole bør dette, i samarbeid med foresatte, drøftes i tverrfaglig team og besluttes iverksettelse av tiltak. Dette beskrives nærmere fra pkt. 6 og utover.

4. Barnehagen

Personalet i barnehagen er de første som møter barn og foresatte i utdanningsløpet. Barnehagen er et frivillig tilbud og foresatte betaler for tjenesten. Dette innebærer at de foresatte kan velge å benytte barnehagen innenfor et kjernetidspunkt hver ukedag. Foresatte har mulighet for å ta barnet ut i ferie gjennom hele året uten at det går ut over karakterer eller fraværstatistikk. Det kan derfor være vanskelig å se om noen av barna vil være i risiko for frafall i skolen. Barnehagens rolle blir å jobbe forebyggende, da spesielt med sosial kompetanse og språkutvikling.

Foresatte får informasjon om barnehagens/kommunens fokus på fravær gjennom foreldremøte og i foreldresamtaler. Barnehagen kommer med anbefalinger om når de ønsker at barna skal være tilstede i barnehagen. Det informeres om betydningen av tilstedeværelse (sosialt for barnet, læringsmiljø, tilhørighet for barnet, venner, rutiner etc.).

Ansatte i barnehagen registrerer daglig fravær. Ved fravær utover 1. dag uten at barnehagen er kontaktet, vurderer styrer/pedagogisk leder å kontakte foresatte over telefon samt ved levering av barnet i barnehagen etter fraværet. Ved hyppig fravær inviterer styrer/pedagogisk leder til dialog med foresatte om årsaken til fraværet.

Barnehagen drøfter fraværet med foresatte og ved behov motiverer for at familien ønsker å benytte den tildelte barnehageplassen.

Barnehagen har et godt utgangspunkt for samarbeid med foresatte gjennom levering og hentesituasjonen der det utveksles informasjon mellom barnehage og hjem. Et godt samarbeid innebærer at foresatte opplever barnehagen som tilgjengelig.

5. Forebygging av skolefravær:

Beskyttelsesfaktorer mot bekymringsfullt skolefravær i skolen som system samt som mellommenneskelige relasjoner i skolehverdagen:

- **En positiv skolekultur:** Elevenes trivsel og motivasjon for tilstedeværelse på skolen økes gjennom voksne som er genuint opptatt av å se hver enkelt elev, som motiverer og som er tydelige og omsorgsfulle ledere.
- **Positive relasjoner mellom voksne og barn:** Trygge voksne som hjelper elevene med følelsesregulering og som gir trøst og hjelp.
- **De voksnes evne til å lede klasser og grupper:** Gjennom god klasseledelse/ gruppeledelse styrer den voksne den sosiale samhandlingen mellom elevene.
- **Godt samarbeid mellom skole og hjem:** skolen skaper gode samarbeidsarenaer og kommer hjemmet i møte med en positiv og åpen holdning.
- **Gode rutiner og holdninger til skolefravær:** felles holdning til fravær, og å ta fravær på alvor gjennom daglig fraværsføring, jevnlig gjennomgang av fravær. Rask handling når en elev er borte fra skolen.
- **Utarbeide handlingsplaner for intervensjon ved et bekymringsfullt fravær:** De viktigste prinsippene er tidlig innsats og raskest mulig å få eleven tilbake til skolehverdagen. Videre er tydelige og ansvarsfulle voksne viktig, samt iverksettelse av riktige tiltak. Barn har rett til å bli hørt og bli tatt på alvor i saker som angår dem, f.eks. skolesituasjon.
- **Tidlig involvering av andre instanser:** PP-tjenesten og skolehelsetjenesten vil være de mest aktuelle samarbeidspartnerne i førstelinjen. Det er viktig at alle involverte har en forståelse for at «problemet» eies av alle, både eleven, skolen, foreldrene og hjelpeapparatet, samt at alle parter tar ansvar for å finne en løsning slik at eleven kommer tilbake på skolen.

5.1. Tiltakssirkelen

Tiltakssirkelen (Otnes, 2016) er en modell som kan hjelpe til med å sikre en helhetlig tilnærming til skolefraværet. Den kan sikre at alle parter tar sin del av ansvaret. Modellen kan brukes ved alle alvorlighetsgrader av fravær.

Kilde: Tiltakssirkelen (Otnes, 2016).

Tiltakssirkelen gjennomgås med foresatte, gjerne i det tverrfaglige møtet. Det kan være lurt å begynne med det enkleste som relasjoner til voksne på skolen. Det vanskeligste er ofte hjemmeforhold og individuelle faktorer. For hver boks leter man etter ressurser og risiko. Hensikten er å finne små tiltak som øker eller opprettholder ressursene og/eller små tiltak som minsker risiko.

Hvis for eksempel et godt forhold til kontaktlærer er en ressurs, kan et mulig tiltak være å sette av faste tider i uka hvor lærer sender sms eller tar en prat med eleven. Dersom en risikofaktor er at barnet har søvnproblemer og er trett om morgenen, vil et mulig tiltak være at helsesøster eller andre i helsetjenesten hjelper familien med dette. Hensikten er å bygge eleven som helhet, ikke bare se på skolefraværet.

I saker der eleven har vært hjemme over lang tid kan relasjoner til medelever og fritid være relevante tema å ta tidlig. For noen kan første steg etter langvarig fravær være knyttet til aktiviteter på fritiden. Kilde: Tiltakssirkelen (Otnes, 2016).

6. Tiltak og rollefordeling ved fraværsoppfølging

Hva	Hvem
Fase 1- Forebygging av fravær	
<ul style="list-style-type: none"> - Forebyggende arbeid med fokus på et godt læringsmiljø. - Daglig fraværsføring. - Månedlig gjennomgang av fravær. - To ganger pr semester – gjennomgang av fravær på trinn/teamtid m/rektor. 	Kontaktlærer/ledelsen Kontaktlærer/faglærer/vikar Kontaktlærer/ Rektor Rektor
Fase 2 - Identifisering og kontakt	
<ul style="list-style-type: none"> - Kontaktlærer oppdager raskt skolefravær. - Kontaktlærer ringer foresatte for å sjekke om det er grunn til bekymring for fraværet. - Hvis ikke bekymring, fortsett å følge opp ved nytt fravær. - Ved bekymring, gå til fase 3 	Kontaktlærer
Fase 3 - Kartlegging, tiltak og evaluering – samarbeidsavtale	
<ul style="list-style-type: none"> - Rektor/Sosiallærer informeres. - Kontaktlærer/sosiallærer innkaller elev og foreldre til møte. - Situasjonen kartlegges. - Vurder å anbefale helsesjekk hos fastlege. - Tiltak utarbeides og gjennomføres (aktivitetsplan) - <u>Evaluering etter tre uker.</u> - Om fraværet fortsetter tas saken til tverrfaglig team,- se Metodeboka. - Ved fortsatt behov for tiltak vurderes ny treukers plan eller gå til fase 4. 	Kontaktlærer/ rektor. Når saken løftes inn til Tverrfaglig team inviteres LOS, evt fastlege.
Fase 4 - Behov for ytterligere tiltak	
<ul style="list-style-type: none"> - Vurder henvisning til PPT. - Vurder bekymringsmelding til barnevernstjenesten. - Andre aktuelle instanser vurderes inn. - Mer omfattende kartlegging av risiko og ressurser gjennomføres. - Nye tiltak ut fra kartlegging. - Jevnlig evaluering, også ved langvarig fravær. 	Rektor, kontaktlærer PPT, LOS, Helsesykepleier Tverrfaglig team. Aktuelle aktører: BUP Barnevern Fastlege

7. Fase 1 – Forebygging av fravær

Mål: Arbeide forebyggende med skolemiljø og fraværsoppfølging

Kontakt mellom skole og hjem

- Foresatte skal gi beskjed til kontaktlærer dersom eleven møter opp til skolen etter press, men ber om å få slippe. Dette gjelder også ved problematferd på morgenen hjemme. En slik type atferd kan være vansker med å få barnet opp, konfliktfylt kommunikasjon i forbindelse med avreise til skolen o.l. Ved å informere skolen om slik type atferd kan skolen tidlig komme i dialog med hjemmet og se på løsninger sammen.
- Kontaktlærer gir beskjed til foresatte dersom det erfarer at skoledagen oppleves som strevsom for eleven. Eksempel: stadige «vondter», ikke vil delta, vil hjem, er nedstemt eller lignende. Viktig å være oppmerksom på mønster i fraværet.
 - Foreldre gir beskjed til skolen på elevens første fraværsdag.
 - Dersom foreldrene ikke tar kontakt, skal kontaktlærer ringe foreldrene for å avklare fraværet på elevens første fraværsdag. Ved bekymring for fraværet informeres ledelsen.
 - Kontaktlærer skal umiddelbart informere foreldre ved alt ugyldig fravær.
 - Ledelsen informeres. På barneskolen skal dette skje i løpet av første time og på ungdomsskolen senest ved skole-dagens slutt.
 - All kontakt skolen har med foreldre og/eller elev vedrørende fravær skal loggføres

Føring av fravær

- Kontaktlærer er ansvarlig for at elevens fravær er oppdatert.
- Time/faglærere/ vikarer skal også daglig føre fravær.

Oppfølging på trinn

- Kontaktlærer skal gjennomgå fraværet til sine elever månedlig
- Ledelsen deltar på gjennomgang av fravær på trinnmøter minst to ganger i halvåret

Drøfting av fravær på skolen

- Fravær skal være tema på skolens Tverrfaglig team.
- Avdelingsleder/sosiallærer og rektor gjennomgår fraværsmøtet og skolens samlede elevfravær to ganger i halvåret.

8. Fase 2 – Identifisering og kontakt

Mål: Å oppdage fraværet tidlig

Det viktigste i denne fasen er *tidlig kontakt med hjemmet ved bekymringsfullt skolefravær*. Skolen er den viktigste aktøren i arbeidet med skolefravær. Det er viktig at skolen og foresatte starter arbeidet raskt når en elev har bekymringsfullt skolefravær. Dette er spesielt viktig ved ugyldig fravær og udokumentert fravær. Kontaktlærer skal ta kontakt med foreldre når eleven har bekymringsfullt skolefravær, fortrinnsvis på telefon. Denne kontakten må dokumenteres. Hensikten med samtalen er å sikre at foreldre er klar over fraværet og undersøke årsaken til fraværet.

Kriterier for bekymringsfullt skolefravær:

- Eleven har én enkelttime eller mer ugyldig fravær
- Eleven har høyt gyldig fravær, fem dager eller mer på tre måneder
- Eleven har kommet for sent tre ganger på én måned
- Eleven møter opp på skolen, men forlater den igjen

Hvis det ikke er grunn til bekymring, trenger ikke skolen å sette inn tiltak. Hvis det er grunn til bekymring, iverksettes fase 3.

9. Fase 3 – Kartlegging, tiltak og evaluering

Mål: Hindre utvikling av langvarig skolefravær

Prinsippet i denne fasen er tidlig intervensjon med høy intensitet. Når fravær vedvarer over tid, kan det være vanskelig å få eleven tilbake til skolen. Et godt og samordnet arbeid i en periode på tre til fire uker, kan hindre at fraværet blir langvarig. Kontaktlærer innkaller først eleven og foreldrene til skolen for å avklare situasjonen og se om det er mulig å løse det i dialog med elev og foresatte. Hvis det er utfordringer, løftes saken raskt inn i det tverrfaglige teamet ved skolen. Avdelingslederen/sosiallærer koordinerer arbeidet. I dette møtet utarbeides det en samarbeidsavtale for de neste ukene.

Oppfølging:

- Skolen kartlegger eleven og situasjonen rundt eleven (bruk tiltakssirkelen).
- Kontaktlærer innkaller eleven og foreldrene til et møte og vurderer om det skal løftes til skolens Tverrfaglige team. Ved bekymring er det viktig å få andre

instanser raskt på banen. Både HIPPT og skolehelsetjenesten vil være en viktig samarbeidspartnere. LOS inviteres og bidrar med tiltak

- Skolen, elevene og foreldrene lager en samarbeidsavtale med tiltak. Avtalen skal ha en oversikt over hvilke tiltak som skal gjøres de neste ukene, og en ansvarsfordeling av disse. Det er viktig med tiltak både på skolen og hjemme. Ha en plan B.
- Aktørene følger opp og evaluerer samarbeidsavtalen etter tre uker. Noen ganger vil det være behov for å evaluere avtalen ukentlig. I evalueringsmøtet skal effekten av tiltakene vurderes.
- Vurder bistand fra andre instanser. Oppfordre til sjekk hos fastlege. Det er viktig å sjekke ut somatiske faktorer som slapphet, magevondt, hyppige infeksjoner osv. Fastlegen kan også være en viktig støttespiller knyttet til psykisk helse. Det er fastlegen som henviser dersom det er behov for hjelp fra spesialisthelsetjenesten. Avklare evt. behov hos de foresatte som kan ha innvirkning på skolefraværet (Psykisk helseteam, DPS, Veiledningsbehov).
- Mulige utfall:
 - Problemet er løst, ytterligere tiltak er ikke nødvendig.
 - Bedring, men ikke helt i mål, fase 3 gjentas.
 - Mer omfattende innsats kreves, gå til fase 4.

10. Fase 4 – Behov for ytterligere tiltak

Mål: Redusere omfanget av skolefraværet

Prinsippet i denne fasen er å vurdere hvilke behov eleven har og hvordan de ulike faginstansene kan bidra for å redusere omfanget av skolefraværet. Det må vurderes om saken skal løftes ut av tverrfaglige møte en periode. HIPPT-rådgiver er en bidragsyter inn i arbeidet med et faglig oppfølgings- og veiledningsansvar av skolen, og er med og sørger for at saken blir fulgt opp med systematiske tiltak. Skolen innkaller og leder møtene, og har ansvar for å skrive referat.

Oppfølging:

- Det har vært dialog med HIPPT i tverrfaglig møte og HIPPT er informert om saken. I denne fasen vurderer skolen i samarbeid med elev/foresatte om eleven skal henvises HIPPT
- Det avklares om andre instanser skal inn (fastlege, BUP, barnevern, ol.)
- Det vurderes behov for legeerklæring på fraværet.
- Skolen og pp-rådgiver drøfter om det skal sendes bekymringsmelding til barneverntjenesten. Dette bør gjøres i samarbeid med foreldrene.

- Skolen gjennomfører en utvidet kartlegging av eleven og situasjonen rundt eleven. Tiltakssirkelen skal brukes i tverrfaglig møte for å kartlegge eleven og situasjonen rundt eleven.
- Det er nødvendig med tydelige retningslinjer og en klar ansvarsfordeling for hvordan eleven skal følges opp, også utenfor skolen. Alle involverte skal få konkrete oppgaver fra gang til gang. Disse skal skrives i handlingsplanen og evalueres på neste møte. Handlingsplanen med tiltak justeres på hvert møte. I tillegg skal det fastsettes tidspunkt for neste møte. Møtehyppighet og eksterne deltakere må vurderes fra sak til sak.
- Det systematiske arbeidet rundt eleven fortsetter selv om fraværet blir langvarig.

11. Henvisning til HIPPT

Dersom eleven skal henvises til HIPPT, må skolen vurdere elevens utbytte av opplæringstilbudet og utarbeide en pedagogisk rapport med beskrivelse av tiltakene som har vært utprøvd.

Hvis det dreier seg om bekymringsfullt og langvarig skolefravær, skal HIPPT prioritere saken. HIPPT skal foreta en utredning og skrive en sakkyndig vurdering hvor det eventuelt anbefales spesialundervisning og/eller tiltak innen det ordinære opplæringstilbudet. Det bør samtidig vurderes behov for videre henvisning til spesialisthelsetjenesten, barneverntjenesten og andre instanser.

12. Opplæring i hjemmet og fritak fra opplæringsplikten

Undervisning hjemme på bakgrunn av elevens helsetilstand kan anbefales som en del av spesialundervisning etter utredning hos PP-tjenesten. Ved en anbefaling om opplæring i hjemmet kreves det en legeerklæring med vurdering av om det er urimelig at eleven skal gjennomføre opplæringsplikten på skolen. Normalt bør man være forsiktig med å anbefale dette fordi det kan være med på å befestе fraværet.

Ved langvarig sykdom der det ikke er forsvarlig at eleven mottar opplæring, bør HIPPT gjøre en sakkyndig vurdering der det vurderes fritak fra opplæringsplikten (Oppl § 2-1). Ved vurdering av fritak skal det alltid foreligge en legeerklæring fra spesialisthelsetjenesten som beskriver elevens helsetilstand, og elevens grad av mulighet til å motta opplæring. Der det er urimelig overfor eleven å gjennomføre opplæringsplikten, helt eller delvis, skal skolen fatte enkeltvedtak om dette, etter sakkyndig vurdering.

13. Når skal bekymringsmelding sendes til barneverntjenesten?

Bekymringsfullt/alvorlig skolefravær kan være et tegn på at et barn/en ungdom kan ha behov for støtte fra barneverntjenesten. Dersom det er grunn til å tro at fraværet skyldes forhold i hjemmet eller den oppfølgingen barnet får bør barnevernet involveres. Alvorlige bekymringer kan utløse meldeplikt til barneverntjenesten. Plikten til å melde er personlig, men barnehage/ skole skal ha gode rutiner for hvordan slike situasjoner skal håndteres (se Metodeboka). Som hovedregel skal melding til barnevernet gjøres i samarbeid med foreldrene.

14. Referanser:

Bærum kommune (2018): *Fravær rutiner – Tidlig innsats og tverrfaglig samarbeid*
Bufetat Region Øst, Spesialistoppgave i klinisk barne- og ungdomspsykologi.

Havik, T. (2018): *Skolefravær. Å forstå og håndtere skolefravær og skolevegring.*
Gyldendal akademisk.

Kearney, C. A. (2008b): *An interdisciplinary model of school absenteeism in youth to inform professional practice and public policy.* Education Psychology Review, 20(3), 257-282.

Nittedal kommune (2011): *Alvorlig skolefravær. En veileder for oppfølging. PP-tjenesten.*

Oslo kommune (2009): *Skolevegring – en praktisk og faglig veileder.*
Utdanningsetaten

Otnes, A. (2016): *Å kurere gruff. En framgangsmåte for samarbeid rundt barn og ungdom med skolefravær.*

Rælingen kommune (2012): *Fravær i barnehager og skoler i Rælingen kommune*